

Кожевников А.Ю.

адвокат

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РОЗМЕЖУВАННЯ КОМПЕТЕНЦІЇ У СФЕРІ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА ВІД ІНШИХ ФОРМ ЮРИСДИКЦІЇ

Наукова стаття присвячена дослідженню проблем, пов'язаних із визначенням меж адміністративної юрисдикції порівняно з іншими видами юрисдикції в сучасному контексті судової компетенції. Зосереджується увага на складних аспектах визначення компетенції у сфері адміністративного судочинства від інших форм юрисдикції.

Констатується, що на сучасному етапі різні судові установи розглядають широкий спектр справ, пов'язаних з публічними правовими відносинами, кожна у своїй відповідній процесуальній формі, визначеній для кожного виду судових процедур. У практиці виникають складнощі у визначенні того, який судовий орган і за якими правилами має розглядати конкретну справу, що торкається адміністративної сфери. Скарги на рішення адміністративних органів, а також їхніх дій або бездіяльності, є ключовим аспектом у будь-якій державі, що підкреслює важливість дотримання прав, свобод і законних інтересів, як фізичних, так і юридичних осіб.

Дослідження свідчить про те, що найбільші виклики у визначенні відповідного суду виникають тоді, коли оскаржується рішення, дії або бездіяльність органів влади. Аналіз цієї категорії справ вкрай важливий, оскільки вона безпосередньо торкається прав та інтересів громадян і юридичних осіб. Доведено, що однією з ключових вимог до судової системи є гарантія кожній особі права на справедливий та своєчасний судовий розгляд, відповідно до положень статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Обґрунтовано позицію щодо необхідності більшої уніфікації законодавства, що регулює процедури судового розгляду справ, як це було передбачено при прийнятті Кодексу адміністративного судочинства. На сьогоднішній день існує правова невизначеність через різноманітність видів процедур, які можуть бути використані для розгляду справ з публічних правовідносин. Поточна позиція законодавця ускладнює судову практику, а не спрощує її, створюючи умови для можливих конфліктів між Цивільним процесуальним кодексом, Господарським процесуальним кодексом та Кодексом адміністративного судочинства.

Ключові слова: адміністративне судочинство, публічно-правовий спір, компетенція, юрисдикція, адміністративна юрисдикція, суд, процес.

Постановка проблеми. Незважаючи на повномасштабне вторгнення та триваючу війну на території нашої держави, питання захисту прав людини та громадянина залишається одним з найактуальніших. Суди відіграють ключову роль у забезпеченні цих прав, тому створення сприятливих умов для ефективного судового контролю у сфері публічно-правових відносин є найважливішим завданням для нашої країни.

На сучасному етапі різноманітні справи з публічних правових відносин розглядаються різними судами у відповідних самостійних процесуальних формах, які передбачені для кожного виду судових проваджень. В практиці застосування права виникають труднощі у визначенні того, який судовий орган і за якими правилами буде розглядати конкретну справу, що стосується адмі-

ністративної сфери. Оскарження рішень адміністративного органу, а також його дій або бездіяльності, є ключовим аспектом в будь-якій державі, що наголошує на дотриманні прав, свобод і законних інтересів, як фізичних, так і юридичних осіб.

У нашій країні дане питання також є досить проблемним з огляду на те, що протягом тривалого часу був відсутній кодифікований акт, яким би визначався порядок здійснення адміністративного судочинства. І хоча наразі процесуальне законодавство містить спеціальні норми щодо цих питань, у практичній діяльності виникають питання щодо їх детального правового регулювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розмежування компетенції у сфері адміністративного судочинства частково ставало предметом розгляду у працях таких вчених,

як В. Авер'янова, В. Бевзенка, Л. Бутирського, С. Демченка, В. Кононець, С. Ківалова, Р. Куйбіди, І. Проць О. Пасенюка, А. Саліванова, М. Смоковича та інших. Однак, наявність проблем у правозастосовній практиці свідчить, що дане питання залишається актуальним та потребує подальшого наукового вивчення.

Метою статті є дослідження проблематики визначення меж адміністративної юрисдикції порівняно з іншими видами юрисдикції у сфері судової компетенції у сучасних реаліях.

Виклад основного матеріалу. 306.07.2005 року набув чинності Кодекс адміністративного судочинства. Яка була основна мета законодавця при його ухваленні та які принципи були покладені в його основу? Однією з найважливіших цілей було забезпечення більшого рівня доступності правосуддя для громадян та організацій, підприємств та установ у випадках спорів з владними органами.

Проте і після набуття чинності Кодексом адміністративного судочинства, залишилися питання щодо того, який саме судовий орган, в рамках якого судочинства, буде розглядати різні справи. Це створює певні складності, зокрема, у сфері розгляду справ про оскарження рішень чи дій (бездіяльності) владних органів, як в адміністративній, так і в інших юрисдикціях.

Загалом, адміністративне судочинство у судах загальної юрисдикції передбачає розгляд справ, що стосуються адміністративних та інших публічних відносин. Положення Кодексу адміністративного судочинства визначають, що судами загальної юрисдикції розглядаються адміністративні справи, що стосуються захисту прав громадян і організацій, а також інші справи, пов'язані з судовим контролем, за винятком тих, які, згідно з чинним законодавством, належать до компетенції інших судів.

Варто відзначити, що судовий контроль в Україні за виконанням судових рішень органами публічного управління є сучасним досягненням системи публічного управління та публічного контролю. Однак такий контроль може бути ефективним тільки за умови швидкого і точного виконання судових рішень, прийнятих не на користь органів влади [1, с. 32–35, 8].

Відповідно до положень статті 20 КАС визначено розмежування предметної юрисдикції адміністративних судів. А саме, між місцевими загальними судами як адміністративними судами, окружними адміністративними судами та Вищим антикорупційним судом [2].

Одночасно, при розгляді неправомірних рішень або дій (бездіяльності) владних органів, необхідно аналізувати характер конфлікту та осіб, що його стосуються. Таким чином, суддя та учасники спору повинні усвідомлювати фактори, які впливають на компетенцію різних судових органів. Наприклад, відповідно до Кодексу, господарський суд не має права розглядати справи, що не мають відношення до підприємницької діяльності. Також, у цивільному судочинстві не може бути розглянута справа, яка відноситься до адміністративного судочинства. Саме для цього і створений відповідний Кодекс, який регулює розгляд справ щодо оскарження рішень державних органів, їх дій або бездіяльності.

Варто відзначити, що до компетенції судів загальної юрисдикції входять дві значні категорії справ адміністративного судочинства:

– в першу чергу, це адміністративні справи, що стосуються захисту прав громадян і організацій, що виникають з адміністративних та інших публічних правовідносин;

– також це адміністративні справи, які обумовлені здійсненням обов'язкового судового контролю за дотриманням прав людини, громадянина і організацій при реалізації окремих адміністративних владних вимог до фізичних осіб і організацій.

Провівши аналіз чинного законодавства, можна зробити висновок, що прийняття Кодексу адміністративного судочинства не призвело до уніфікації положень щодо розгляду справ, що виникають з публічних правовідносин.

Як відмічають дослідники, існує певна правова невизначеність у зв'язку з розподілом різних видів проваджень, за якими можуть розглядатися справи з публічних правовідносин. Варто погодитись з даною тезою, оскільки відмінності між різними видами судочинства призводять до можливих колізій між ними і мають різні правові наслідки для учасників справи.

І. М. Проць зазначає, що існує більший взаємозв'язок між провадженням у справах про адміністративні правопорушення та кримінальними справами, ніж з адміністративними процедурами. Це пояснюється тим, що справа про адміністративне правопорушення може перетворитися на кримінальну, і навпаки. Згідно з чинним законодавством, у межах адміністративного судочинства можуть вирішуватися питання, що виникають у зв'язку з адміністративними правопорушеннями. Це стосується випадків аналізу дій та рішень, прийнятих у ході провадження за адмі-

ністративними справами, які спричинили порушення прав і свобод особи, що підлягає адміністративній відповідальності [3, с. 377]

Навіть при введенні Кодексу адміністративного судочинства не можна стверджувати про існування єдиного адміністративного провадження. Це пояснюється тим, що процесуальні норми розташовані в різних документах, і справи з адміністративних та інших публічних відносин можуть бути розглянуті як адміністративними судами, так і судами загальної юрисдикції, а в окремих випадках – і Конституційним Судом України.

Вказані положення створюють складнощі як у теорії, так і в практиці правозастосування у справах, що впливають з адміністративних та інших публічних правовідносин. Особливі труднощі виникають на етапі визначення виду судочинства, причому найважливіше полягає в забезпеченні чіткого розмежування між адміністративним і цивільним судочинством, як це встановлено в Конституції.

Дослідження показує, що найбільші труднощі у визначенні відповідного судочинства виникають у випадках, коли оскаржується рішення, дія або бездіяльність владних органів. Розгляд цієї категорії справ є особливо важливим, оскільки стосується прав та інтересів громадян і юридичних осіб. Як справедливо зазначається у фаховій літературі, однією з ключових вимог до судової системи є забезпечення кожній особі права на справедливий та своєчасний розгляд справ, що відповідає положенням статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [4, с. 66–75].

Зазначено, що владні органи, ухвалюючи рішення або здійснюючи дії (чи бездіяльність), часто виступають як «сильна» сторона. При вирішенні спору з державним органом особа зазвичай повинна мати незаперечні докази своєї правомірності, оскільки посадова особа діє в інтересах держави та невизначеного кола осіб.

На практиці далеко не завжди відбувається так, як було зазначено вище. Тому судові органи, незалежно від того, які категорії справ вони розглядають, повинні суворо дотримуватися процесуальних принципів, викладених у відповідних кодексах. Проте, у різних судочинствах процесуальні принципи можуть мати свої відмінності,

тому слід прагнути до їхньої уніфікації. Зокрема, розгляд справ щодо оскарження рішень владних органів та їхніх дій (або бездіяльності) не повинен відрізнятися між адміністративним та цивільним судочинством, оскільки це суперечить принципу рівності.

Заслугове на увагу думка М. Бліхар та А. Чубай, які обґрунтовують доцільність створення добре налагодженої міжвідомчої електронної бази даних для всієї системи судів частково могло б вирішити проблему визначення юрисдикції. Занесення всіх позовів до різних судів на території України до єдиної електронної бази даних та розробка в ній програмного компонента для автоматичного визначення компетенції справи на підставі законодавчих критеріїв і рішень Верховного Суду були б значним кроком у розв'язанні проблем суміжної компетенції [5, с. 200–202].

Крім того, проблеми, такі як непотрібне подвійне введення інформації у різних системах, відсутність єдиних класифікаторів і довідників, а також відсутність механізмів швидкого оновлення даних, залишаються актуальними. Це серйозно обмежує можливості використання автоматизованих засобів для пошуку та обробки інформації, що негативно впливає на якість надання державних послуг та виконання публічних функцій [6, с. 48–53].

Висновки. Підсумовуючи, варто зазначити, нагальну необхідність більшої уніфікації законодавства, що стосується процедур розгляду справ у судах, як це передбачалося при прийнятті Кодексу адміністративного судочинства. Наразі існує правова невизначеність у зв'язку з різноманітністю видів проваджень, які можуть бути використані для розгляду справ з публічних правовідносин. Чинна позиція законодавця ускладнює судове застосування, а не спрощує його, створюючи передумови для можливих конфліктів між Цивільним процесуальним кодексом, Господарським процесуальним кодексом та Кодексом адміністративного судочинства.

Тому положення законодавства повинні бути сформульовані таким чином, щоб рішення владних органів та їхні дії (або бездіяльність) розглядалися відповідно до КАС, як це передбачалося при прийнятті законодавчих актів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кононець В. П. Роль Європейського Суду з Прав Людини у контролі за виконанням судових рішень органами публічної адміністрації в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2020. № 44. С. 32–35.

2. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2747-15>.
3. Проць І. М. Співвідношення законодавства про адміністративне судочинство та про адміністративні правопорушення. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 1. С. 374–379
4. Ярошенко А. С., Костенко О. М. Визнання судом недійсними фіктивних договорів дарування, укладених з метою приховання майна боржника: проблеми формування єдиної правозастосовної практики. *Проблеми законності*. 2020. Вип. 148. С. 66–75.
5. Бліхар М., Чубай А. Проблеми та основні напрями удосконалення діяльності адміністративних судів у системі державних органів України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 5. С. 200–202.
6. Єсімов С. С. Формування єдиного інформаційного простору в діяльності державних органів України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки: зб. наук. пр.* 2015. № 813. С. 48–53.
7. Kononets V. P. Practice of application by administrative courts of legislation in cases of appeals of decisions, actions or inaction of state executor. *KELM*. 2020. № 6. С. 142–147
8. Кононець В. П. Підходи до розуміння адміністративноправового механізму забезпечення примусового виконання судових рішень. *Юридична наука*. 2020. № 2. С. 161–170.

Kozhevnykov A.Yu. PROBLEMATIC ISSUES OF DIFFERENTIATION OF COMPETENCE IN THE FIELD OF ADMINISTRATIVE PROCEEDINGS FROM OTHER FORMS OF JURISDICTION

The scientific article is devoted to the study of problems related to determining the boundaries of administrative jurisdiction in comparison with other types of jurisdiction in the modern context of judicial competence. The focus is on the complex aspects of defining competence in administrative proceedings from other forms of jurisdiction.

It is stated that at the present stage, various judicial institutions consider a wide range of cases related to public legal relations, each in its own appropriate procedural form, defined for each type of judicial procedure. In practice, there are difficulties in determining which judicial body and by what rules should consider a specific case concerning the administrative sphere. Complaints against decisions of administrative authorities, as well as their actions or omissions, are a key aspect in any state, emphasizing the importance of respecting the rights, freedoms and legitimate interests of both individuals and legal entities.

The study shows that the greatest challenges in determining the appropriate court arise when the decision, actions or omissions of the authorities are challenged. The analysis of this category of cases is extremely important, since it directly concerns the rights and interests of citizens and legal entities. It is proved that one of the key requirements for the judicial system is to guarantee everyone the right to a fair and timely trial, in accordance with the provisions of Article 6 of the Convention for the protection of human rights and fundamental freedoms.

The position on the need for greater unification of legislation regulating the procedures for judicial review of cases, as provided for in the adoption of the Code of Administrative Procedure, is justified. Today, there is legal uncertainty due to the variety of types of procedures that can be used to consider cases from public legal relations. The current position of the legislator complicates judicial practice, rather than simplifies it, creating conditions for possible conflicts between the Civil Procedure Code, the Economic Procedure Code and the Code of Administrative Procedure.

Key words: *administrative proceedings, public law dispute, competence, jurisdiction, administrative jurisdiction, court, process.*